
VAN DEN VOS REYNAERDE HERTAALD

(Van den Vos Reynaerde. Hertaald door Karel Jonckheere en ingeleid door dr. Maurits Gysseling. Elsevier Manteau, Brussel & Amsterdam 1978, 315 pp., 350 fr.)

Reinaart de Vos is nog steeds springlevend. Niet alleen verschenen er zopas twee nieuwe 'hertalingen' in versvorm van ons nationaal dieren-epos, namelijk door Bert Decorte (Uitgeverij Walter Soethoudt) en door Karel Jonckheere (Uitgeverij Manteau), en werd er een nieuwe geïllustreerde prozabewerking door Ernst van Altena aangekondigd (Uitgeverij Ploegsma), ook in weekbladen en tijdschriften duikt 'de felle met de roden baarde' op gezette tijden weer op, zopas nog onder de apocriefe pen van Luk Wenseleers in Knack, die in twee afleveringen van zijn 'Bronnen van de Europese Beschaving' waarheid en ketterij omtrent de Reinaartverklaring op een vlotte en handige wijze aan de argeloze twintigste-eeuwse lezer probeert op te dissen. Ook in het buitenland blijft Van den Vos Reynaerde het meest vertaalde of bewerkte dierenepos, zowel in Frankrijk als in Engeland en Duitsland. Al in 1794 werd Goethe aangetrokken door het altijd actuele duel dat erin wordt uitgebeeld, namelijk dat tussen list en macht, in feite het oudste conflict van vernieling en voortbestaan. Nog altijd geldt de Reinaart als een voortreffelijke handleiding voor zelfkanters, die te maken hebben met wetten, pluimstrijkerij, kruiperijen, kortom met politiek. Dat werd o.m. gedemonstreerd door Louis Paul Böhn, die het aloude verhaal bewerkte tot zijn Wapenbroeders.

Als de twintigste-eeuwse lezer echter van het oorspronkelijke, weergaloze verhaal van de vossestreken wil genieten, zal hij zich verplicht zien om zich eerst door een filologische brijberg van tekstkritieken en commentaren heen te worstelen, tenzij hij zich wendt tot de moderne vertalingen. Wil hij daarbij de Reinaart toch leren kennen als een middeleeuws dierenepos in versvorm, dan ligt een berijmde bewerking voor de hand, en dan liefst een die oud en nieuw naast mekaar afdruckt, want dan kan de lezer, meegesleept door de volkse vertelkunst, als hij dat wil af en toe overschakelen op de stem van Willem die Madoc maakte, waarover hij zo dikwijls wakker heeft gelegen. De oudere bewerkingen zijn zeker niet onverdienstelijk gebleven, maar jammer genoeg meestal veel te vrijmoedig en vooral veel te veel gekuist door de censuur van wat in de loop der eeuwen door het fatsoen werd voorgeschreven. Dat merkt men ook nog in de veelgeprezen en geregelde herdrukte berijming van Jan Frans Willems (1834), die van de middeleeuwse (gehuwde) 'pape' een 'koster' meende te moeten maken en als die dan ook nog 'moedernaect' ten tonele verschijnt hem gauw 'een hemdslip over 't hoofd' meende te moeten aantrekken. Door deze ongetwijfeld door de tijd geïnspireerde fatsoensrakkerij en door enkele pertinent verkeerde omzettingen en schoonheidsvlekjes (zo vertaalde hij bijvoorbeeld 'dietsch' systematisch als 'Duits'), begon Willems' weliswaar metrische, maar eigenlijk veel te vrije bewerking toch wel verouderd aan te doen, al lijkt de bewondering voor de levendigheid van het verrassende resultaat van zijn inspanningen nog steeds gerechtvaardigd.

Bleef ondanks alles Willems' Reinaart totnogtoe de voor schoolgebruik nog meest voordehandliggende tekst, dan kan die nu voor dat doel toch beter vervangen worden door een van de moderne berijmingen, en met name door de hertaling van Karel Jonckheere, die wetenschappelijkheid en leesbaarheid binnen dezelfde editie op een harmonische wijze weet te verenigen. Wetenschappelijk is deze uitgave dank zij de verantwoorde inleiding van dr. Maurits Gysseling, diens oorspronkelijke reconstructie van enkele fragmenten uit de verloren gegane oertekst en de integrale weergave van

het twaalfde-eeuwse manuscript met gebruikmaking van andere handschriften voor het opvullen van enkele hiaten. Leesbaarheid en vlotte toegankelijkheid werden in deze editie allereerst bereikt door de vakkundige en toch getrouwe hertaling van Karel Jonckheere, en verder door het inlassen van de hoofdstuktitels uit de latere prozabewerking om de meer dan drieduizend aaneengesloten versregels af en toe op een bescheiden wijze te verluchten.

In de inleiding van Maurits Gysseling wordt de complexe voorgeschiedenis van onze Reinaart op een heldere wijze uiteengezet. Enerzijds is er de primitieve voorstellingswereld van de Germanen, waarin de mens vaak verschijnt in een dierlijke gedaante. Anderzijds ontstonden er in Indië moraliserende dierenfabels, die de mensenmaatschappij een karikaturale spiegel voorhielden. Uit vermenging van de Europese mythologie, waarin mensen de rol van dieren spelen, en van de Indische dierenfabel, waarin dieren de rol van mensen spelen, ontstaat de middeleeuwse dierenepiek waarvan onze Van den Vos Feynaerde als het beste en populairste voorbeeld geldt. Daarna schetst de inleider de ontwikkeling van het genre van het Latijn naar de volkstaal, en de parallelle inhoudelijke evolutie van parabel naar satire en maatschappijkritiek. In zijn bespreking van de Vlaamse Reinaart concentreert Maurits Gysseling zich vooral op de naamgeving, de lokalisering (en met name de reisroute van Reinaart) en verder op allerlei tekstfilologische kwesties zoals spelling en handschriften, wellicht allemaal erg innoverend voor de wetenschappelijke tekstfilologie, maar misschien toch weinig revelerend voor de op gerechtvaardigd leesplezier beluste moderne lezer. Weliswaar komt die daarna volledig aan zijn trekken bij de lectuur van de vlotte en levendige hertaling van de tekst, maar hier wordt dan weer de amateurfiloloog teleurgesteld door een oorspronkelijke tekstafdruk zonder één enkele annotatie of verklaring, terwijl zelfs hier en daar Jonckheere's tekst onvoldoende opheldering biedt. (Zo 'hertaalt' hij bijvoorbeeld op pagina 171 het Middelnederlandse 'slachten', in de betekenis van 'gelijken op' gewoon door... slachten: 'Ik hoop dat hij mij slachten zal', terwijl dat werkwoord in die betekenis tegenwoordig nog slechts in bepaalde dialecten voorkomt.)

De bovenstaande opmerkingen doen echter niets af van de grote bewondering die men voor het soms iets te nauwgezette hertalingswerk van Karel Jonckheere en voor de voortreffelijke maar gortdroge inleiding van dr. Gysseling mag koesteren. Dank zij deze editie liggen de mogelijkheden voor gevarieerde didactische verwerkingen van het meesterwerk van onze Middelnederlandse literatuur weer open. Anne Smits heeft er in een bijdrage met lessuggesties, verschenen in Von-Informatie (7de jaargang, oktober-november 1977) al enkele opgesomd. Een Leuvense 'Werkgroep voor Taalonderwijs' heeft daar onlangs in zijn besprekingen nog enkele werkvormen aan kunnen toevoegen. Voor meer details hierover verwijzen we naar het inspirerende artikel van Anne Smits en naar het verslag van de betreffende werkgroep, dat binnenkort in de Werkmap voor Taalonderwijs gaat verschijnen.

Grembergen.

Jan Uyttendaele